

Елеонора Валеріанівна **ЧЕРНОДУБОВА**

к.е.н., доцент кафедри, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7695-3215>

e-mail: ella.cher.lg@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДНИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено розкриттю основних теоретичних положень ефективного управління операційною діяльністю підприємства в кризових умовах для забезпечення сталого розвитку. Актуальність теми обґрунтовано неоднозначністю підходів до визначення ефективності управління операційною діяльністю підприємства із застосуванням широкого спектра показників, наукових підходів і методів управління. Обґрунтовано рекомендації з доцільності застосування конкретних підходів для оцінювання впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на ефективність операційної діяльності, а також у процесі виявлення резервів прибутковості. Сформовано загальнонаукові та специфічні принципи управління операційною діяльністю підприємства, вибір яких залежить від цілей управління, спрямованих на забезпечення сталого розвитку підприємства.

Ключові слова: операційна діяльність, підприємство, сталий розвиток, ефективність, система показників

ВСТУП

В сучасних кризових умовах більшість вітчизняних підприємств змушені скорочувати витрати, шукати резерви зростання прибутку, ретельніше прогнозувати фінансові результати та напрями їх використання. Для забезпечення ефективності діяльності підприємства необхідно постійно вдосконалювати методи та засоби управління операційною діяльністю підприємства, орієнтовані на сталий розвиток підприємства. У зв'язку з цим першочергове значення має пошук нових підходів до організаційно-методичного забезпечення управління операційною діяльністю підприємства.

Питанням дослідження ефективності операційної діяльності підприємства присвячено праці зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як М. Братанич, С. Покропивний, М. Грецак, О. Мендрул, Г. Капінос, І. Бабій, О. Миронов, П. Белінський, Д. Саричев, М. Никифорчин, Н. Архіпов та ін.

Наявність значної кількості наукових розробок свідчить про особливу зацікавленість науковців до цього напрямку дослідження. Проте є проблемні і дискусійні питання стосовно методів управління операційною діяльністю, які здебільшого виникають перед підприємствами у процесі адаптації нових підходів та їх впровадження у практику господарювання. Це вимагає розроблення організаційно-методичного забезпечення управління операційною діяльністю підприємства, впровадження ефективних форм та методів управління з метою забезпечення сталого розвитку підприємства.

МЕТА статті полягає в дослідженні теоретичних та організаційно-методичних аспектів ефективного управління операційною діяльністю підприємства для забезпечення сталого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, на матеріалах періодичних видань. У дослідженні застосовано методи систематизації, класифікації, узагальнення, логічного аналізу і синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Криза є невід'ємною частиною економічного циклу, що впливає на всі сфери діяльності підприємств. Зміни

в макроекономічному середовищі, зростання невизначеності та скорочення доступу до фінансових ресурсів призводять до необхідності перегляду управлінських стратегій. У цьому контексті важливим є дослідження впливу кризових явищ на ефективність операційної діяльності та визначення ключових механізмів адаптації підприємств до змін.

Розглядаючи мету управління операційною діяльністю підприємства, слід зазначити, що вона нерозривно пов'язана з головною метою господарської діяльності підприємства загалом, реалізується з нею в єдиному комплексі і передбачає забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному й перспективному періоді.

Головною метою управління операційною діяльністю підприємства є забезпечення її ефективності та стабільності у довгостроковому періоді за умови дотримання встановлених пріоритетів розвитку підприємства шляхом підвищення якості продукції та більш ефективного використання ресурсів. Для забезпечення сталого розвитку необхідний постійний пошук резервів збільшення прибутку. Резерви зростання прибутку – це кількісно вимірювані можливості його додаткового одержання. Основними джерелами резервів збільшення прибутку є збільшення обсягу реалізації продукції, зниження її собівартості, підвищення якості товарної продукції, реалізація її на більше вигідних ринках збуту, зменшення витрат на виробництво і реалізацію продукції, постійне зниження позареалізаційних збитків, удосконалення структури продукції [1]. На основі розрахунку резервів прибутковості за системою показників керівництво підприємства отримує реальну інформацію про можливості збільшення прибутку в наступному періоді.

Стійке одержання чистого прибутку й зростання прибутковості (прибутковості активів і прибутковості акціонерного капіталу) забезпечує фінансову стабільність підприємства та сприяє його сталому розвитку. Тому взаємозв'язок між прибутком і фінансовою стабільністю підприємства можна прослідити через вплив прибутку на рентабельність активів, або капіталу, авансованого в діяльність підприємства.

Управління операційною діяльністю підприємства у кри-

зових умовах покликано вирішувати такі основні завдання:

- оцінювання витрат та доходів за операційними сегментами і виробничими підрозділами підприємства;
- формування інформаційної бази з витрат та доходів для прийняття управлінських рішень;
- організація контролю доходів і витрат;
- зниження витрат на всіх етапах виробничого процесу й у всіх виробничих підрозділах підприємства;
- вибір методів управління доходами і витратами, що відповідає умовам роботи підприємства.

На основі аналізу праць економістів [2-4] можна виділити такі загальнонаукові та специфічні принципи управління операційною діяльністю підприємства (рис. 1).

Основним принципом є досягнення ефективності операційної діяльності, що означає результативність та економічність у досягненні мети, тобто мінімальні витрати для одержання певного результату.

Ефективність управління операційною діяльністю підприємства значно визначається застосуванням широкого спектра показників (табл. 1), наукових підходів і методів управління, обґрунтованістю їх застосування.

Термін «підхід» означає напрям розгляду того або іншого предмета, процесу, явища, в якому повинна бути реалізована стосовно об'єкта система методології дослідження. Для кожної такої предметної області підхід повинен мати певні особливості [5]. Більшість дослідників у своїх працях [3, 4, 6] розглядають переважно три основні підходи: системний, процесний і ситуаційний.

Рис. 1. Принципи управління операційною діяльністю підприємства

Системний підхід передбачає врахування впливу навколишнього середовища на підприємство й, зі свого боку, вплив підприємства на навколишнє середовище [6]. Тому системний підхід доцільно застосовувати для

оцінювання впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на ефективність операційної діяльності, а також у процесі виявлення резервів прибутковості.

Управління операційною діяльністю підприємства здійснюється шляхом реалізації серії взаємопов'язаних функцій, таких як планування, організація, мотивація і контроль, які об'єднуються за допомогою процесів комунікації та прийняття рішень, що становить сутність процесного підходу [7].

Ситуаційний підхід необхідний для прогнозування обсягу доходів, витрат і прибутку за різних варіантів розвитку зовнішнього середовища, а також прийняття управлінських рішень залежно від ситуації.

Концепція управління операційною діяльністю підприємства базується на застосуванні функціонального підходу, що передбачає оцінювання доцільності та потрібності тих робіт, які становлять сутність загальних функцій підприємства – обслуговування виробництва, управління та відтворення. Систему функціонального управління спрямовано на постійний моніторинг запланованого на основі стандартів рівня затрат та доходів, що формуються у функціональних центрах підприємства для вчасного виявлення та усунування відхилень. Застосування такого підходу дає змогу:

– оцінити доцільності витрат з позиції реалізації тієї чи іншої загальної функції та встановити просторову структуру доходів і затрат, пов'язаних з реалізацією тієї чи іншої загальної функції;

– сформулювати функціональні центри, призначенням яких є локалізація доходів і затрат, пов'язаних з тією чи іншою загальною функцією підприємства, встановлення заданого рівня доходів і затрат за кожною функцією і контроль за його дотриманням.

Впровадження в сучасних кризових умовах функціонального підходу до управління операційною діяльністю підприємств не тільки допоможе попередити банкрутство та проконтролювати невідправдане зростання витрат, але й забезпечить виявлення резервів зростання прибутку за рахунок як зовнішніх, так і внутрішніх чинників.

ВИСНОВКИ

Ефективне управління операційною діяльністю в умовах кризи вимагає оперативної реакції, адаптації та стратегічного планування. Застосування сучасних форм і методів управління операційною діяльністю, цифрових технологій та антикризових стратегій дає змогу підприємствам зменшити ризики та забезпечити сталий розвиток. Визначені положення до управління операційною діяльністю підприємства є теоретичною основою для розроблення аналітичних процедур оцінки її ефективності.

Таблиця 1 – Показники ефективності управління операційною діяльністю підприємства

Показники соціально-економічні	рентабельність витрат на соціальні заходи; рентабельність витрат на навчальні програми
Показники еколого-економічні	ефект діяльності підприємства; відношення екологічного ефекту до сумарних понесених витрат на екологічні програми
Показники прибутковості	рентабельність продаж; рентабельність операційної діяльності; рентабельність активів; рентабельність необоротних активів; рентабельність оборотних активів; рентабельність власного капіталу
Показники ліквідності	коефіцієнт абсолютної ліквідності коефіцієнт проміжної ліквідності коефіцієнт поточної ліквідності
Показники ділової активності	коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; коефіцієнт оборотності запасів; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; період обороту кредиторської заборгованості; період обороту запасів; період обороту дебіторської заборгованості; тривалість операційного циклу; тривалість фінансового циклу
Вартісно-орієнтовані показники	економічна додана вартість

Список використаних джерел

1. Тарасенко С.І. Управління витратами: навчальний посібник. Кам'янське, 2018. 305 с.
2. Костирко Л.А., Соломатина Т.В., Чернодубова Е.В., Хромяк В.М. Аналіз і оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, 2020. № 34 (3). С. 294-302.
3. Коненко В.В., Гайденко С.М., Соколов Д.В. Синтез методів організації ефективного управління витратами підприємств. *Економіка та держава*, 2021. № 5. С. 102-107.
4. Череп А.В. Управління витратами підприємств харчової промисловості в ринкових умовах господарювання: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Київ, 2008. 401с.
5. Єршова Н.Ю. Економічний аналіз. Харків, 2023. 190 с.
6. Пугачевська К.Й., Лисенко Е.Р. Адаптивне управління підприємством в умовах невизначеності. *Молодий вчений: Економічні науки*. 2021. № 9(97). С. 158-161.
7. Чернодубова Е.В., Царевський О.В. Перспективи розвитку системи адаптивного управління на промислових підприємствах в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 4. С. 108-112.

References

1. Tarasenko S.I. Cost management: textbook. Kamianske: DDTU, 2018. 305 p. (in Ukrainian).
2. Kostyrko L.A., Solomatina T.V., Chernodubova E.V., Khromiak V.M. Analysis and estimation of the efficiency of the use of resource potential agricultural enterprises. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 2020. № 34 (3). pp. 294-302. (in Ukrainian).
3. Konenko V.V., Haidenko S.N., Sokolov D.V. Synthesis of methods of organization of effective cost management of enterprises. *Economy and state*, 2021. № 5. pp. 102-107 (in Ukrainian).
4. Cherep A.V. Cost management of food industry enterprises in market conditions: dis. ... Doctor of Economics: 08.00.04. Kyiv, 2008. 401p. (in Ukrainian).
5. Yershova N.Y. Economic analysis: textbook. Kharkiv, 2023. 190 p. (in Ukrainian).
6. Puhachevska K.Y., Lysenko E.R. Adaptive management of the enterprise in conditions of uncertainty. *Young scientist: Economic Sciences*. 2021. №. 9(97). pp. 158-161 (in Ukrainian).
7. Chernodubova E.V., Tsarevskiy O.V. Prospects of adaptive management system development at industrial enterprises in Ukraine. *Economics. Finances. Law*. 2024. № 4. pp. 108-112 (in Ukrainian).

Eleonora CHERNODUBOVA

PhD in Economics, Associate Professor of department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7695-3215>

e-mail: ella.cher.lg@gmail.com

IMPROVING THE EFFICIENCY OF OPERATING ACTIVITIES AS A COMPONENT OF ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The paper is devoted to disclosure of the main theoretical provisions of effective management of the enterprise's operational activities in crisis conditions to ensure sustainable development. To ensure the efficiency of the enterprise, it is necessary to constantly improve the methods and means of managing the enterprise's operational activities focused on the sustainable development of the enterprise. The relevance of the topic is substantiated by the ambiguity of approaches to determining the efficiency of managing the operational activities of an enterprise using a wide range of indicators, scientific approaches and management methods. The purpose and main tasks of managing the operational activities of enterprises in crisis conditions are determined. The paper considers the relationship between profit and financial stability of an enterprise through the impact of profit on the return on assets, or capital advanced to the enterprise. Sustained net income and growth in the return on assets and shareholder capital ensure the financial stability of the company and contribute to its sustainable development. Recommendations on the expediency of using specific approaches to assess the impact of internal and external factors on the efficiency of operating activities, as well as in the process of identifying profitability reserves, are substantiated. The term approach means the direction of consideration of a particular subject, process, or phenomenon in which the system of research methodology should be implemented in relation to the object. For each of these subject areas, the approach should have certain features. The management of the company's operational activities is carried out through the implementation of a series of interrelated functions, such as planning, organization, motivation and control, which are combined through communication and decision-making processes, which is the essence of the process approach. The paper forms general scientific and specific principles of managing the operating activities of an enterprise, the choice of which depends on the management goals aimed at ensuring the sustainable development of the enterprise. It is proved that the use of modern forms and methods of operational management, digital technologies and anti-crisis strategies will allow enterprises to reduce risks and ensure sustainable development.

Keywords: operational activities, enterprise, sustainable development, efficiency, indicator system